

A TRIANON UTÁNI HATÁRŐRIZET JELLEMZŐI BARANYA MEGYÉBEN

A trianoni békeszerződés nemcsak azért jelentett traumát, mert a történelmi Magyarország területének valamivel több mintegy kétharmadát elcsatolták, és rokoni, baráti kapcsolatok váltak semmivé, mintegy 3,3 millió magyar került kisebbségbe az utódállamokban, hanem mert széthullott egy Kárpát-medencei földrajzi és gazdasági egység. A történelmi Magyarország 4 166 km-es határának 69%-át a Monarchiával közös határ tette ki, amelyet nem kellett őrizni, és szabadon átjárható volt. A történelmi Magyarország útlevél- és vámköteles magyar-román és magyar-szerb határa döntően olyan természetes határ volt, amelyet könnyű volt ellenőrizni. A trianoni békeszerződés után Magyarországot Ausztria kivételével barátságtalan államok – Csehszlovákia, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (a továbbiakban: Jugoszlávia) – vették körül. A 2242 km-es trianoni államhatárból a csehszlovák határ 823 km (36,7 %), a román határ 432 km (19,27 %), a jugoszláv határ 631 km (28,15 %), az osztrák határ pedig 356 km (15,88 %) hosszú volt.

A trianoni békeszerződés utáni határőrizet részben a dualizmus kori hagyományokon alapult, részben az új kihívásokhoz igazodott. A dualizmus kori hagyományokhoz tartozott, hogy a határőrizet a rendvédelmi testületek együttműködésével valósult meg. Új rendvédelmi testületként a Magyar Királyi Vámőrséget és a Magyar Királyi Folyamőrséget hozták létre, amelyben az is szerepet játszott, hogy a magyar haderő csekély létszámát rejtett alakulatok létrehozásával növelték. A trianoni békeszerződés ugyanis 35 ezer főben korlátozta a magyar hadsereg létszámát.

A határőrizet működési térsége a határvonaltól 500, majd 150 m széles határsávra és az azon túli 10-15 km széles határkerületre oszlott. A határsávot a vámőrség, a határkerület határsávval érintkező szélét a csendőrség, a határvonalkon az ország belsejével érintkező szélét pedig a pénzügyőrség alakulatai őrizték. A határsértők ellen a vámőrség, a csendőrség és a pénzügyőrség egyaránt vezényelt ki – természetesen egymással összehangolva – járőröket. A határforgalmat pedig az állami rendőrség ellenőrizte. A határőrizetben tehát a vámőrség, a csendőrség, a pénzügyőrség, az állami rendőrség, valamint a humán és állatorvosi szakszolgálat a fertőző betegségek és a mezőgazdasági termékek egészségügyi ellenőrzését végrehajtó szervezetei és a határmenti erdészetek tagjai is részt vettek.

A trianoni békeszerződés aláírása után több mint egy év telt el, amikor 1921. augusztus 21-27. között Baranya megye felszabadult a három éves szerb megszállás alól. Magyarországot és Jugoszláviát ezután hónapokig demarkációs vonal választotta el, az új országhatárt 1922-ben jelölték ki.

A kormány rendeleti úton 1921. augusztus 25-én állította fel a vámőrséget, amely 1921. szeptember 1-jén vette át a határok őrzését a csendőrségtől. A vámőrség a csendőrséghez hasonló katonailag szervezett fegyveres őrtestület volt. A vámőrség vámfeladatát nem látott el, legálisan a határőrizetet végezte, rejtetten pedig a Magyar Királyi Honvédség határmenti bűjtatott alakulataként szolgált. Lényegében a vámőrség ellenőrizte a kishatárforgalmat és határrendet.

A vámórség hivatalosan 4 500 fővel működött, azonban konkrét fegyveres határőrizeti feladatot 3 417 fő teljesített. A négy szintű vámórség élén vámórség parancsnoksága állt. A középszintű parancsnokságokat hét vámór kerület alkotta, amelynek területe megegyezett a honvéd-, csendőr- és rendőr kerületek határszakaszaival.¹

1921-ben az 52 szakasparancsnokság alá összesen 212 határszéli és 9 belterületi vámór tartozott. Egy szakasparancsnokság általában 3-6 határszéli vámórral és 1-2 belterületi vámórral működött. A vámőrösök végezték a határvonal őrzését, ezért az állomány többsége itt szolgált. A 4. kaposvári vámórkerület 7 szakasparancsnoksága 30 határszéli őrsre és mindössze egy belterületi őrsre tagolódott. Somogy megyében három (Gyékényes, Babócsa, Barcs) szakasparancsnokság működött. A négy Baranya megyei (Sellye, Siklós, Magyarbóly, Mohács) szakasparancsnokság alá 17 határszéli vámór és a mohácsi belterületi őrs tartozott.² (1. sz. táblázat.)

szakasparancsnokság székhelye	határszéli vámór	megye	belterületi vámór
Sellye	Táborpuszta (Felsőszentmárton)	Baranya	
Sellye	Drávasztára	Somogy	
Sellye	Lajospuszta (Drávasztára)	Somogy	
Sellye	Piskó	Somogy	
Sellye	Kisszentmárton	Baranya	
Siklós	Szaporca	Baranya	
Siklós	Kendergyár (Drávaszabolcs)	Baranya	
Siklós	Drávaszentmárton	Baranya	
Siklós	Old	Baranya	
Magyarbóly	Beremend	Baranya	
Magyarbóly	Illocska	Baranya	
Magyarbóly	Ujcsárda	Baranya	
Magyarbóly	Sárok	Baranya	
Mohács	Bezedek-puszta (Erdőföld)	Baranya	
Mohács	Udvar	Baranya	
Mohács	Izabellaföld (Kölked)	Baranya	
Mohács	Karapáncsa (Kölked)	Baranya	
Mohács		Baranya	Mohács

1. sz. táblázat. A baranyai vámór szakasparancsnokságok vámőrsei (1921)

A határőrizeti teendőket a haderőtől a csendőrség 1920. január 1-től 1920. március 31-ig vette át. Ezen kívül a csendőrség elsősorban az utasforgalmat felügyelte, általában a települések bejáratainál, útkereszteződéseknél, illetve forgalmi csomópontokon, továbbá a vasút és buszpályaudvarokon, valamint megállóknál végezte az utasforgalom ellenőrzését. A csendőrök határőrizeti teendőiket alapfeladataik teljesítése mellett látták el.

¹ Parádi József: A trianoni békediktátum és a magyar határőrizet. In: Jogtörténeti Parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 73-78. o. Parádi József: A polgári állam határőrizete. Rendvédelem-történeti Füzetek. 28. évf. 2018. 55. sz. 74-78, 86. o.

² A m. kir. pénzügyminiszernek 2.776/1922. P. M. számú rendelete. Az 1922 : VIII. t.-c.-nek a m. kir. vámórségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása.

A trianoni békeszerződés után a csendőrséget is átszervezték. 1921 februárjától a négy szintű csendőrség csendőrkerületekre, vármegyei, járási csendőrparancsnokságokra és csendőrőrsökre tagolódott. A vármegyei csendőrparancsnokságok alárendeltségében a kiképzési és karhatalmi feladatokat tartalék csendőr századok látták le. A vármegyei és járási csendőrparancsnokság területe lefedte az igazgatási és jogszolgáltatási területeket.³ A dualizmusban Székesfehérvár volt a csendőrkerület székhelye, és Baranya megyében mindössze két – pécsi és mohácsi – szakaszparancsnokság létezett.

Az új, pécsi, IV. csendőrkerületi parancsnoksághoz Baranya, Somogy és Tolna vármegye tartozott. Baranya megyében 1918-ban 34 csendőrőrs és a harkányi fürdőkülönítmény tartotta fenn a rendet. A Drávaszög (Baranyai háromszög) elcsatolásával magától értetődően a dualizmus kori ottani 9 csendőrőrs sem működhetett tovább. A megye lecsökkent területén a dualizmus kori 26 csendőralakulathoz képest 41 csendőrőrs teljesített szolgálatot, vagyis az őrsök száma több mint egyharmadával nőtt. A határ mentén a harkányival együtt 9 régi csendőralakulat vett részt a határőr őrzésében: a sellyei, vajszlói, drávaszabolcsi, harkányi, siklósi, beremendi, villányi, mohácsi és margittaszigeti csendőrőrs. Magyarbólyban, Bezedeken és Majson pedig új határmenti csendőrőrsöt szerveztek.⁴

A magyar-jugoszláv határ Baranya megyei szakasza a Drávaig politikai képződmény volt, amelynek nem voltak természetes földrajzi határai, ezért a nagy helyismerettel rendelkező lakosság mindkét oldalról viszonylag könnyen átléphette azt illegálisan, és a határsértőket nehéz volt tetten érni.⁵ Az új határ megakadályozta az áru- és munkaerő szabad áramlását, ezért a húszas évek közepéig virágzott az áru- és embercsempészet. A határsértők lebukásának leggyakoribb esetei a mögöttes területen elfogás, a besúgás volt, illetve a határsértőket gyakran a szerb hatóságok toloncolták ki.⁶

A határmentén a húszas évek közepéig megromlott a közbiztonság, a magyar fél az éjszakai lopásokat a Jugoszláviából a határon átjáró helyi rablóknak tulajdonította. A csendőrség kevés eredménnyel járó razziait a megyei csendőrparancsnok 1922-ben be is tiltotta. A vagyonvédelem érdekében ezért például Beremenden 1923-ban polgárőrséget szerveztek, akik 4-6 fős éjjeli őrzőjáratot állítottak ki.⁷

Szlabey Imre csendőr alezredes, megyei csendőrparancsnok 1922. február 20-án a határsértések megakadályozása miatt azt kérte Stenge Ferenc alispántól, hogy a határmenti községekben erősítsék meg az éjjeli őrszolgálatot, illetve szervezzenek polgárőrséget. Szlabey alezredes úgy vélte, hogy a határ nincs kellően lezárva, ezért „az utóbbi időben mind sűrűbben előfordulnak határsértések, illetve az úgynevezett emigránsok az éj leple alatt átszöknek és a határszéli községek vagyonbiztonságát súlyosan veszélyeztetik.” Az alezredes megállapította, hogy a csekély létszámú vámőrség főként a múutakat zárta le, így 8-10 km-es térközök maradtak üresen. Egy 6-8 főből álló csendőrőrshez mintegy 10-24

³ A m. kir. belügyministernek a m. kir. honvédelmi miniszterrel egyetértőleg kiadott 5.643/1921. B. M. számú rendelete. A m. kir. csendőrség szervezete. A trianoni békeszerződés a csendőrség fegyveres tagjainak létszámát 12 000 főben határozta.

⁴ A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. Franklin, Budapest, 1918. 119-211. o. A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezési kimutatása. Budapest, 1923. 38-39. o.

⁵ Horváth Kázmér: Délbaranya és a trianoni békeszerződés revíziója. Dunántúl Pécsi Egyetemi és Könyvkiadó Rt., Pécs, 1931. 33-53. o.

⁶ MNL BaML IV. 419. c. Baranyavári járás főszolgabírójának kihágási iratai 1921-1925.

⁷ Radnóti Ilona: Beremend 1921-1944 között. In: Beremend és környéke. Szerk. Gilbert Csaba. Beremend Nagyközség Önkormányzata, Beremend, 1997. 220-221. o. Horváth Kázmér: i. m. 51-52, 126. o.

község tartozott, így egy csendőrrre 1250 lakos⁸ és 38 négyzetkilométer esett. Az alispán utasítására a baranyavári (villányi), mohácsi és siklósi járás főszolgabírái a határmenti községekben a hivatásos éjjeli őrből és a soros polgárőrből álló éjjeli őrzőjáratot küldtek ki.⁹

A pénzügyőrök feladata elsősorban az volt, hogy meggátolják a csempészetet és megakadályozzák a pénzügyi törvények és szabályok áthágását. A pénzügyőrök is alapfeladataik teljesítése mellett látták el határőrizeti teendőiket. A határösvényben a családok háztartásaiban – a család létszámától függően – maximálták a kurrens csempészaruk mennyiségét. A kereskedőket pedig arra kötelezték, hogy az áruraktáraikat bármikor megtekinthessék az ellenőrző pénzügyőrök, és azokban a kedvelt csempészarunak tekinthető termékek elkülönítve és naprakész nyilvántartással kezelve megtekinthetők legyenek.¹⁰

A pénzügyőrség is négy szintű szervezet volt. A pénzügyminiszter irányította. Pénzügyigazgatósági kerületekre, azon belül pénzügyi biztos kerületekre, illetve pénzügyőri szakaszokra oszlott. A pénzügyigazgatósági kerületeket 24 megyei pénzügyigazgatóság, illetve kirendeltség alkotta. A pécsi pénzügyigazgatóság alakulásakor 7 pénzügyőri biztos kerületből (Pécs városi, Pécs vidéki, pécsváradi, mohácsi, sásdi, siklósi, szentlőrinci), illetve 17 pénzügyőri szakaszból (Pécs városi, Pécs vidéki, egerági, pécsváradi, himesházi, mohácsi, dunaszekcsői, németbólyi, sásdi, abaligeti, mágocsi, siklósi, beremendi, vajszlói, villányi, szentlőrinci, sellyei) állt.¹¹

A magyar királyi állami rendőrség (másként államrendőrség) a határkerületben elhelyezkedő városok területén döntően a távolsági határforgalmat ellenőrizte, és idegenrendészeti feladatokat végzett¹²

Az önálló határrendőrséget 1919-ben szüntették meg és beolvastották a m. kir. államrendőrségbe.¹³ A Friedrich-kormány 1919. október 1-jén adta ki 5047/1919. M. E. törvényt a vidéki rendőrség államosításáról. A kormányrendelet kimondta, hogy a budapesti államrendőrség és a határrendőrség beolvad a magyar államrendőrségbe, és a magyar államrendőrség országos egységes szervezettel egységes létszámot alkot.¹⁴

Az ország tekintélyes részének román és szerb megszállása, illetve adminisztratív okok miatt a kormányrendeletet fokozatosan léptették életbe. Az egységes államrendőrség szervezését hivatalosan 1919. október 18-án kezdték meg és 1921. december 22-én fejezték be.¹⁵ 1919 októberétől 1920 tavaszáig hét kerületi kapitányságot (rendőrkerületi

⁸ Az iratban 12 500 lakos szerepelt, ami nyilvánvalóan képtelenség.

⁹ MNL BaML IV. 410. b. Baranya vármegye alispánjának közigazgatási iratai 1946/1922.

¹⁰ Parádi József 2018: i. m. 77. o.

¹¹ A m. kir. pénzügyminiszternek 113.754/1922. P. M. számú rendelete. Az 1992: VIII. t. c.-nek a m. kir. pénzügyőrségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása.

¹² Parádi József 2013: i. m. 77. o.

¹³ A dualizmus kori határrendőrség koordinálta a határőrző szervek tevékenységét, végezte a távolsági határforgalom ellenőrzését, részt vett a kishatárforgalom ellenőrzésében és teljes egészében átvette a határrend felügyeletét.

¹⁴ A trianoni békeszerződés a rendőrség fegyveres tagjainak létszámát 12 000 főben maximálta.

¹⁵ A m. kir. belügyminiszternek 242.000/1924 B. M. számú rendelete. A m. kir. állami rendőrség létszámegegyesítése és az egységes létszámba foglalt fogalmazói és felügyelői karbeli tisztviselők új rangsorának megállapítása. Belügyi Közlöny, 1925. ápr. 9., 254-255. o.

főkapitányságot) állítottak fel: a budapestvidéki, a székesfehérvári, a szegedi, a kaposvári, a szombathelyi, a miskolci és a debreceni kerületi főkapitányságot.¹⁶

1921. augusztus 22-én Pécs város felszabadult a három éves szerb megszállás alól. A belügyminiszter 1921. augusztus 13-i 69543/1921. VI. a. számú körrendeletével rendelte el a kaposvári kerületi főkapitányság Pécsre helyezését, illetve döntött a szervezeti, személyi ügyekben, és Varga Lajos rendőrőtanácsost (1922-től kerületi főkapitányt), a kaposvári kerületi főkapitányság vezetőjét bízta meg a végrehajtással. A pécsi kerületi főkapitányság hatáskörébe Baranya, Somogy, Tolna vármegye és Pécs törvényhatósági jogú város tartozott. A kerület négy államrendőrségi kapitánysága (kaposvári, szekszárdi, dombóvári, dunaföldvári) a pécsi kapitánysággal, illetve az alárendeltségébe tartozó pécsbányatelepi kirendeltséggel bővült.¹⁷

Varga Lajos főkapitány 1921. szeptember 25-én szüntette meg a szerb megszállás alatti demarkációs vonal mentén felállított sásdi, püspöknádasdi és németladi kirendeltségeket,¹⁸ ezután a kerület kilenc rendőri kirendeltségre tagolódott.

A meglévő gyékényesi kirendeltség mellett hét határátlépő állomáson szerveztek új rendőri kirendeltséget.¹⁹ Az 1921. augusztus 13-i 69543/1921. VI. a. számú belügyminiszteri körrendelet ideiglenes határátlépő állomásokon működő rendőri kirendeltségeket állított fel a Somogy megyei Baracson és a Baranya megyei Sellyén, Siklóson, Villányban és Mohácson, ám működésük kezdő napjáról nem rendelkezett. A kirendeltség vezető Baracson dr. Mihályi András segédfogalmazó, Sellyén dr. Csiky Béla rendőrfogalmazó, Siklóson Baydik György rendőr segédfogalmazó, Villányban dr. Elekes Ernő rendőrfogalmazó és Mohácson Dr. Horváth Jenő rendőr segédfogalmazó lett.

A határőrizeti kirendeltségek vonatellenőrzést végeztek és határmenti szolgálatot láttak el. Kis létszámúak voltak, a körrendelet szerint mindössze egy kirendeltség vezetőből, egy hivatali segédtszökből és négy államrendőrből álltak.²⁰ A létszámhiány miatt általában a polgári ruhás detektívszolgálatot is legénységi állományú rendőrök látták el. 1921. október 10-én például – külön nyomozók hiányában – a villányi rendőrkirendeltség két rendőre öltözött parasztruhába, hogy lebuktasson egy sároki embercsempészt.²¹ 1921. november 16-i jelentésében siklósi rendőri kirendeltség vezetője, Baydik György segédfogalmazó az engedélyezett 6 fős létszám mellé további erősítést, két rendőrt és egy detektívet kért, „mert a jelenlegi nagy szolgálati megterhelhetőség az állami érdekre káros hatással lehet.”²²

A határőrizeti kirendeltségek különböző időpontban léptek hivatalba. A siklósi kirendeltség például a nemzeti hadsereggel együtt érkezett meg Siklóra 1921. augusztus 26-án délelőtt, másnap, augusztus 27-én reggel 8 órakor kezdte meg működését. Ideiglenesen a községházán helyezték el.²³ A vonatforgalom megindulása után a kirendeltség augusztus 29-én kezdte a vonatellenőrzési szolgálatot. A kirendeltség irodahelyiségét augusztus végén a vasútállomással szemközti Mózer Antal-féle vasúti

¹⁶ A pécsi kerületi főkapitányság négy évig működött. 1924-ben a pécsi és miskolci kerületi főkapitányságot szüntették meg, majd 1931-ben valamennyi kerületi főkapitányságot felszámolták. A kaposvári, majd a pécsi kerületi főkapitányság nehéz és válságos években működött, ezért is gyakoriak voltak az átszervezések.

¹⁷ Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története. 2. bőv. kiad. Haladás Nyomda Részvénytársaság, Pécs, 1925. 348-360. o.

¹⁸ MNL BaML VI. 1. j. Magyar Királyi Államrendőrség Vajszlói Kirendeltsége iratai 43/1921.

¹⁹ MNL BaML VI. 1. g. Magyar Királyi Államrendőrség Sásdi Kirendeltsége iratai 603/1921.

²⁰ Tisza Miksa: i. m. 356-358. o.

²¹ MNL BaML IV. 419. c. Baranyavári járás főszolgabírájának kihágási iratai 1/1921.

²² MNL BaML VI. 1. i. Magyar Királyi Államrendőrség Siklósi Kirendeltsége iratai 552/1921.

²³ U. o. 17/1921.

vendéglőbe helyezték át. Telefonbeszélgetésre ideiglenesen a MÁV forgalmi iroda telefonját lehetett használni.²⁴

Varga Lajos főkapitány a szerb megszállás alatti demarkációs vonal mentén létrehozott kirendeltségek megszüntetésekor, szeptember 25-én állította fel a Somogy megyei vízvári és a Baranya megyei vajszlói határőrizeti kirendeltségeket. Működésüket szeptember 26-án kezdték meg.²⁵ Varga Lajos kerületi főkapitány ezután rögtön, szeptember 27-i utasításában a szabályozta vonatellenőrzést, a rendőrkapitányságok és határőrizeti kirendeltségek többszörösen ellenőrizték a határ felé vezető vasútvonalakat. (2. sz. táblázat.)

rendőrségi alakulat	vasútvonal
Gyékényesi kirendeltség	Gyékényes – Kaposvár vonal
Barcsi kirendeltség	Barcs – Kaposvár, Barcs – Pécs vonal
Sellyei kirendeltség	Sellye – Szentlőrinc – Szigetvár – <u>Belcsapuszta</u> vonal
Vízvári kirendeltség	Vízvár – Barcs – Gyékényes vonal
Vajszlói kirendeltség	Vajszló – Sellye közti vonal
Siklói kirendeltség	Siklós – Villány, Siklós – Vajszló és Siklós – Beremend vonal
Sellyei és Vajszlói kirendeltség az egymás közötti megállapodás szerint	Kaposvár – Szigetvár vonal
Villányi kirendeltség	Villány – Pécs és Villány – Eszék vonal
Mohácsi kirendeltség	Mohács – Villány vonal
Kaposvári rendőrkapitányság	Kaposvár forgalmi gócpont
Dombóvári rendőrkapitányság	Dombóvár – Bátaszék vonal és Dombóvár forgalmi gócpont
Szekszárdi rendőrkapitányság	Szekszárd – Bátaszék vonal és Szekszárd forgalmi gócpont
Pécsi rendőrkapitányság	Pécs – Dombóvár vonal és Pécs forgalmi gócpont

2. sz. táblázat: Vonatellenőrzési kimutatás (1921)

„Az ellenőrzés főcélja az államellenes elemeknek kézre kerítése, ezek be- vagy kiszivárgásának megadályozása lévén, természetes, hogy az ellenőrző közegek figyelmének is elsősorban erre kell irányulnia, de ki kell terjednie az egyéb rendőri feladatokra is.” – olvasható az utasításban. A főkapitány hangsúlyozta, hogy a hatékony ellenőrzés érdekében a szakaszok rendőri közegei működjenek együtt egymással és a vámőrséggel, valamint a pénzügyőrséggel.²⁶

A határőrizeti rendőri kirendeltségekre a kielezett politikai viszonyok miatt igen nagy teher hárult. A vajszlói kirendeltség például az 1922. február 27-i átadási jegyzőkönyv szerint az 1921 szeptembere és 1922 februárja közötti félévben a körözöttek nyilvántartása 3040 tételt számlált. Az 1922. évi két hónapban pedig 407 megfigyelendő és letartóztatandó határátlépőt tartottak nyilván.²⁷

²⁴ U. o. 216/1921.

²⁵ MNL BaML VI. 1. j. Magyar Királyi Államrendőrség Vajszlói Kirendeltsége iratai 43/1921.

²⁶ MNL BaML VI. 1. j. Magyar Királyi Államrendőrség Vajszlói Kirendeltsége iratai 34/1921.

²⁷ Uo. 256/1922.

A Magyarország és Jugoszlávia közötti határforgalom normalizálódásáig kevesen lépték át legálisan a határt. A vajszlói határőrizeti kirendeltség például 1921. október 4. és 27. között mindössze 13 kilépő igazolványt adott ki.²⁸

A határőrizeti rendőri kirendeltségek berendezése általában szerénynek mondható. A vajszlói kirendeltség például 1922 februárjában mindössze három kincstári tárggyal rendelkezett: egy telefonkészülékkel és két kagylóval, egy rossz állapotú és zárnélküli szekrényvel, illetve egy köpöladával. A többit a község lakosai adták össze. „Az iroda és őrszoba felszerelése, minthogy a község lakosaitól kölcsönöztek, külön leltáron, a tulajdonosok megjelölésével adatott, illetőleg vétetett át.” – olvasható az 1922. február 27-i átadási jegyzőkönyvben.²⁹

A végrehajtó közbiztonsági szolgálatot – a Somogy megyei gyékényesi rendőri kirendeltség kivételével – a székhely községek bel- és külterületén egyaránt a csendőrség látta el. 1921 végén a vajszlói csendőrőrs 10 főből állt.³⁰ A siklósi járás területén ugyanekkor 32 fős csendőrlegénység szolgált. A csendőrség nem állt szolgálati kapcsolatban a rendőrséggel, jelentette Boros csendőrfőtörzsőrmester, helyettes őrsparancsnok: „A csendőrség a rendőrséggel szolgálati működésben nincs összefüggésben, a csendőrség a szolgálatot önállóan teljesíti.”³¹

A határátlépő állomásokon működő rendőri kirendeltségeket a belügyminiszter az 1922. június 22-i 5.645/1923. B. M. számú körrendeletével különös (korlátolt) hatáskörű hatóságokká szervezte „m. kir. állami rendőrség határszéli kirendeltsége” néven. A belügyminiszter határszéli kirendeltségek hatáskörébe utalta a határátlépő forgalom személy- és áruforgalmának rendészeti szempontú ellenőrzését, ezen belül az útlevelrendészetet és székhelyükön az idegenrendészei teendők ellátását. A hatáskörükbe tartozó kihágásokban gyakorolták a rendőri büntetőbíráskodást és kiállították a határszéli úti igazolványokat.³²

E körrendelet szerint Somogy megyében a barcsi és gyékényesi, Baranya megyében a mohácsi és villányi (magyarbólyi) rendőri kirendeltség maradt meg határszéli kirendeltségnek.³³ Előzőleg, a kisebb, sellyei, siklósi és vajszlói határátlépő állomásokon működő rendőri kirendeltségeket 1922. március 31-ével szüntették meg.³⁴ A vízvári rendőri kirendeltség megszűnésének pontos időpontja nem ismert. Ezeken a helyeken azután a csendőrség gondoskodott a közrendről és a határőrizetről.

A határszéli kirendeltségek már nagyobb létszámmal, a kirendeltség vezető alatt minimálisan 8-10 fős őrszeméllyel működtek. A határszéli kirendeltségek közül a gyékényesi kirendeltség volt a legnagyobb. A kirendeltség ellátta a nappali és éjjeli ügyeleti szolgálatot, a Jugoszláviába ki- és belépő vonatoknál az állomásokon karhatalmi segédletet nyújtott. Gyékényes és Zákány vasútállomáson, illetve a vasúti telepeken 2 őrszemet állított fel. A Kaposvár, Barcs, Nagykanizsa és Gyékényes között közlekedő vonatokon kettős

²⁸ Uo. 199/1921.

²⁹ Uo. 256/1922.

³⁰ Uo. 193/1921.

³¹ MNL BaML VI. 1. i. Magyar Királyi Államrendőrség Siklósi Kirendeltsége iratai 549/1921. Vö. Ernyes Mihály: Pécs város rendőrsége. Az államosítás. Pécsi JAMES és JAMES Bt., Pécs, 2000. 243-246. o.

³² A m. kir. kormány 1923-1925. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T., Budapest, 1928. 37. o.

³³ A m. kir. belügyminiszternek 5.645/1923. B. M. számú körrendelete. A határátlépő állomások kijelölése és az ott szervezett m. kir. állami rendőrségi kirendeltségek hatásköre. Belügyi Közlöny, 1923. jún. 24. 29. sz. 1114-1118.o.

³⁴ Baranyavármegye Hivatalos Lapja, 1922. ápr. 6. 22. sz. 107. o. Megszűnt államrendőrségi kirendeltségek. Pécsi Lapok, 1922. ápr. 7., 2. o.

forgóban mozgó vonatellenőrző szolgálatot végzett, amely 24 óránként 14 főt vett igénybe. Az irodai munkára, a szabó- és cipésműhelybe egy-egy főt osztottak be.³⁵ (3. sz. táblázat.)

	barcsi kirendeltség (fő)	magyarbólyi kirendeltség (fő)	mohácsi kirendeltség (fő)	gyékényesi kirendeltség (fő)
kirendeltség vezető	1	1	1	1
III. o. felügyelő-helyettes	1	1	1	2
főtörzsőrmester	-	-	-	1
törzsőrmester	1	1	-	2
őrmester	-	-	-	2
rendőr	4	3	1	18
ideiglenes minősítésű rendőr	2	5	6	6
szabadságolt rendőr	1	-	-	-
őrszemélyzet létszáma (fő)	9	10	8	31

3. sz. táblázat. Határszéli kirendeltségek állománya 1923 december

A magyarbólyi határszéli kirendeltség 1924-ig ideiglenesen Villányban működött, április 15-én költözött át véglegesen Magyarbólyba.³⁶ A magyarbólyi határszéli kirendeltséget egy régi bérelt parasztházban, a vasúti kirendeltséget pedig egy földbeásott marhavagonban helyezték el.³⁷ A belügyminiszter április 15-i 125.235/1925. B. M. számú rendeletével előbb megszüntette a magyarbólyi határszéli kirendeltséget,³⁸ majd a 137.550/1925. B. M. számú rendeletével – a szőregivel együtt – mégis meghagyta azt. Azokon a határátlépő állomásokon ahol nem volt államrendőrségi kirendeltség, átruházott hatáskörben a vámőrség és nem a csendőrség ellenőrizte az utasforgalmat.³⁹

A mohácsi határszéli kirendeltség 1924. augusztus végén olvadt be az augusztus 1-jén felállított mohácsi rendőrkapitányságba.⁴⁰

Az őrtestületek, közigazgatási és jogszolgáltatási intézmények együttműködésének jó példája egy határsértési, korabeli kifejezéssel jogtalan határátkelési kihágási eset. A bezedeki csendőrőrs járőre 1923. november 13-án elfogott egy lapáncsai lakost, aki Ivándárda község határában engedély nélkül átlépte a határt, rokonlátogatásból tért vissza Jugoszláviából. Aznap átadta a kaposvári vámkerület magyarbólyi vámőr szakaszparancsnokságának, aki átkísérte az államrendőrség magyarbólyi határszéli kirendeltségéhez. Másnap, november 14-én az államrendőrség magyarbólyi határszéli kirendeltsége további intézkedésre átkísérte Villányba a baranyavári járás főszolgabírájához. A főszolgabíró aznap átadta az ügyet villányi járási ügyészi megbízottnak, aki döntött a vádindítvány ügyében. A szolgabíró, mint rendőri büntetőbíró

³⁵ MNL BaML V I. 1. b. Magyar Királyi Államrendőrség Pécsi Kerületi Főkapitánysága iratai 4012/ö-1923, 4044/ö-1923.

³⁶ Baranyavármegye Hivatalos Lapja, 1924. júl. 19. 29. sz. 110. o.

³⁷ Csend és béke honol a magyar-szerb határ mentén. Pécsi Napló, 1927. máj. 1., 2. o.

³⁸ A m. kir. állami rendőrség kerületi rendőrfőkapitányságainak elnevezése, kerületi beosztása és az utazási forgalom teendőinek ellátása. Belügyi Közlöny, 1925. május 10. 21. sz. 453-454. o.

³⁹ Belügyi Közlöny, 1926. márc. 7. 10. sz. 177. o. Változás a határátlépő állomások szolgálatában. A Rend, 1926. márc. 6., 8. o.

⁴⁰ A mohácsi államrendőrség. Pécsi Lapok, 1924. júl. 29., 2. o.

még aznap, november letárgyalta az ügyet, jelen esetben 2 napi elzárásra, vagy 3000 korona pénzbüntetésre ítélte a határsértőt.⁴¹

A határőrizeten részvevő katonailag szervezett fegyveres őrtestületek (vámőrség, csendőrség, folyamőrség) és a polgári fegyveres őrtestületek (államrendőrség, pénzügyőrség) a trianoni békeszerződés után sok nehézséggel és több átszervezéssel kerültek szembe. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületeknek megtiltották a toborzást, ezért gondot okozott az állomány feltöltése és összetétele. Mindenkit sújtott az infláció, az ellátási nehézségek és a lakáshiány.

⁴¹ MNL BaML IV. 419. c. Baranyavári járás főszolgabírójának kihágási iratai 396/1921.